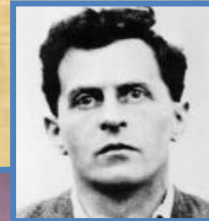
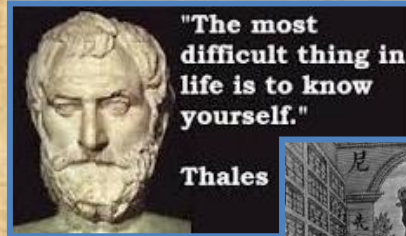

Filosofins huvudströmningar

"Felet med vår värld är att de dumma är så säkra på sin sak och de kloka så fulla av tvivel".

Bertrand Russel

Denna sammanställning avser att visa framträdande strömningar inom filosofin.

Om filosofi

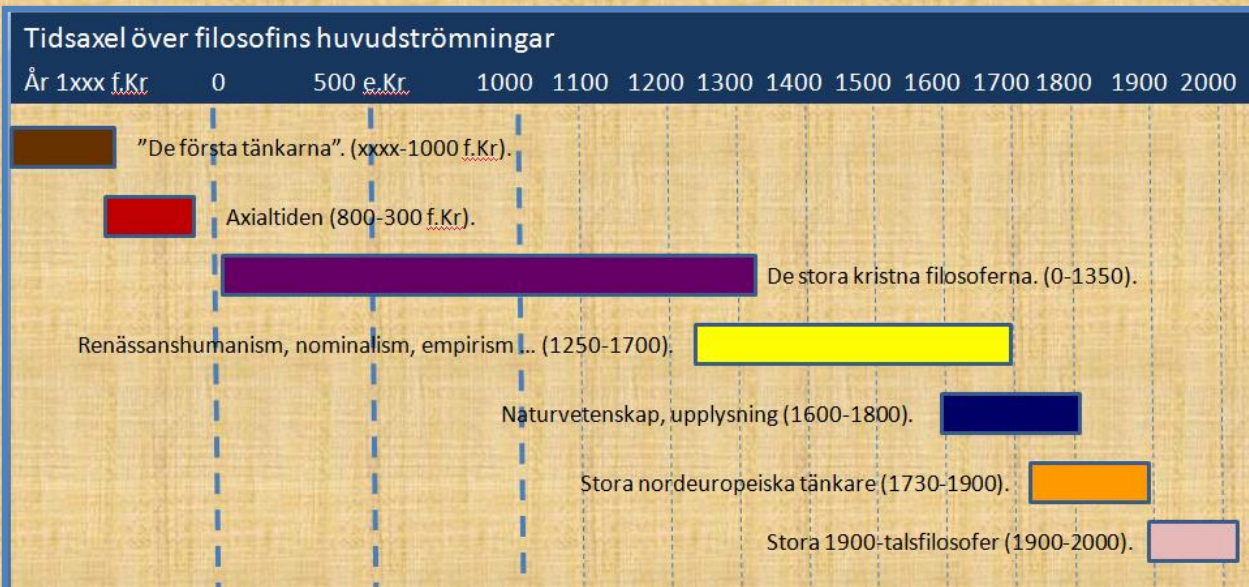
Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskapsförmedling

Syn på tid

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

Om filosofi.

Filosofi är förmodligen det första ämnesområdet man tänker på inom bildning. Ibland kallar man ämnet "tankar om hur man tänker". Ordet filosofi kommer från grekiskan och betyder "kärlek till visdom".

Den grekiska högperioden, romartiden, konfucianismen i Kina, hinduismen i Indien samt Jerusalem som mittpunkt för flera religioner, har varit särskilt utvecklande miljöer för filosofiska strömningar.

Tre sätt att beskriva världen.

Människan har alltid sökt, och kommer troligen alltid att försöka, beskriva världen. Tre sätt att beskriva världen har dominerat i västvärlden:

- Vetenskap
- Filosofi
- Religion

Ett av problemen att beskriva världen är att avbilda verkligheten. En del filosofer hävdar att all kunskap konstrueras av människan och är därmed ingen exakt avbildning av verkligheten.

Förklaringsmodeller är ett ofta använt redskap inom alla de tre nämnda områdena. Modeller är abstrakta avbildningar av verkligheten med ett bestämt syfte. I modeller kan man sällan beskriva den komplexa verkligheten utan förenklingar måste göras.

Inom alla kunskapsområden används modeller. Ibland används matematiska modeller. Ofta är modeller illustrativa med figurer och symboler.

Alla människor arbetar i själva verket med modeller. Det sker oftast intuitivt och omedvetet.

Vetenskap.

Inom vetenskapen eftersträvas så få förklaringar som möjligt. Man eftersträvar också enhet. Allt detta är svårt att åstadkomma och besvärar vår kunskap.

Med *vetenskapliga metoder* söker människan systematisera, kartlägga och bevara kunskap. Men karaktären i samhällsvetenskap och humaniora skiljer sig mycket gentemot naturvetenskap. Särskilt gäller detta kraven på upprepning och prövning. Istället används oftast *källkritik* som metodik.

Den moderna naturvetenskapen uppkom under 1600-talet. Det var en förutsättning för industrialismen. Vetenskapen bygger på en optimistisk framstegstro. Ibland finns inslag av en antiklerikal inställning.

Den franske filosofen *Comte* utformade positivismen i tron på vetenskapen.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

Teoretisk filosofi.

Teoretisk filosofi kan enklast beskrivas såsom en *världsåskådningsfilosofi*.

Ämnet innehåller tankar om verkligheten och kunskapen om verkligheten. Teoretisk filosofi handlar mycket om verklighetens struktur och om kausalsamband, det vill säga samband mellan orsak och verkan.

På universitet och högskolor ingår ofta vetenskapsteori som ett underrubrik till teoretisk filosofi. Bland frågeställningarna som behandlas finns "Vad är kunskap?" och "Hur vet man att något är sant?".

Även logik, språkfilosofi m.fl. ämnen kan ingå i teoretisk filosofi.

Praktisk filosofi.

Praktisk filosofi kan betraktas som en *livsåskådningsfilosofi*.

Moraliska och omoraliska handlingar samt dess konsekvenser utgör kärnfrågor.

Värden och värderingar är framträdande ämnen. Även om alla gör fel så finns ett *rätt* sätt att vara. Frågor såsom "vad gör en handling god?" behandlas inom ämnet.

Kan *svaret* vara oberoende av den vilja som fanns till handlingen eller dess konsekvenser?

Finns det onda egenskaper hos människan? Är egenskaperna i så fall nedärvda?

Skuld bryter mot dig själv medan skam bryter mot omgivningen är ett exempel på en filosofisk viktig innebördstolkning.

Enkelt uttryckt handlar praktisk filosofi om hur man vill att människor skall leva och förhålla sig till varandra. Gud, människan och naturen är filosofiska objekt.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

Religion och filosofi.

Hur vi tänker präglas mycket av kulturen vi lever i. Kulturen är i sin tur intimt sammanvävd med religion. Mängder av filosofer har fördjupat sig i religionsfrågor.

Sören Kierkegaard var en av livsfilosoferna. Han förordade tacksamhetens attityd gentemot livet. I sin gåtfullhet har livet ett stort värde därför att livet är en gåva av Gud, skriver Kierkegaard.

Sören Kirkegaard
(1813-1855).

Friedrich Nietzsche
(1844-1900)

Friedrich Nietzsche hade i princip rakt motsatt uppfattning till livet relativt Kierkegaard. Den överlägsna människan skall förverkliga sig själv under förakt till medlidande och människokärlek. Nietzsche var ateist.

”Om Gud är död så är allt tillåtet” skrev författaren Dostojevskij. Nietzsche har hävdad att Gud är död.

I västerlandet är religion en privatsak medan i österlandet en samhällsak. Det är en av anledningarna till varför religionen genomsyrar samhällsfunktionerna så mycket i österlandet.

Två motpoler i kulturtraditionen.

Det finns två huvudtendenser i västerlandets kulturtradition: Den *klassiska* och den *kristna*.

I den klassiska traditionen så är det gudomliga *avskilt* från världen. I den kristna *ingriper* Gud i världen och historien

I den klassiska traditionen är *ödmjukhet* en föraktlig attityd. I den kristna är *ödmjukhet* den adekvata attityden inför Gud.

I den klassiska traditionen är det *förgångna* viktigare än det temporala. Det förgångna bestämmer *framtiden*. I den kristna traditionen är *framtiden* viktigare än det temporala.

I den klassiska traditionen bestämmer förnufts-kunskap våra handlingar. I den kristna bestämmer *den goda eller onda viljan* våra handlingar.

Viktiga filosofiska frågor med religionsinslag.

Tankeväckande insikter varför vi tänker så olika kan erhållas med nedanstående sentenser.

- *Rummet* var viktigast under tiden före Kristus medan *tiden* betyder mycket i kristendomen.
- Paulus skapade *syndabegreppet*. Finns bara i kristendomen. I Islam anses synd vara okunskap.
- *Framtiden* är det viktigaste för kristendomen. I de flesta andra religioner är *nuet* viktigast.
- Buddhismen är ointresserat av *kunskap*. I västerlandet betyder kunskap otroligt mycket.
- Olika synsätt såsom ”Gud vill det för det är gott eller det goda är gott för att Gud vill det” väcker filosofiska tankar.
- Islam är en utåtvänd religion medan kristendomen är en inåtvänd. ”Gå in på din kammare och bed” säger Martin Luther.
- Ortodoxa kyrkan är mycket kontemplativ. Blandar sig inte i politiken.
- I kristen teologi är det man säger mindre viktigt än det som menas.
- I ordet ”älska” ligger strävan efter det goda. Eftersom Gud är fullkomlig kan man inte älska Gud.
- *Samvete* är relaterat till en själv medan *skam* är relaterad till andra.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kulturfilosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskapsförmedling

Syn på tid

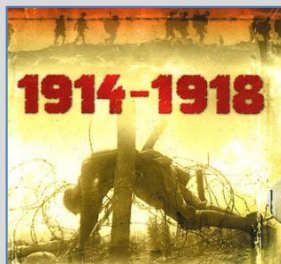

Kulturfilosofi.

Tidsperioden 800-300 f.Kr benämns ofta "axialtiden" eftersom perioden bidrog med så många viktiga tänkare. Kina, Indien, Palestina och Grekland hade stora tänkare som lade grund för kommande generationers kultursyn.

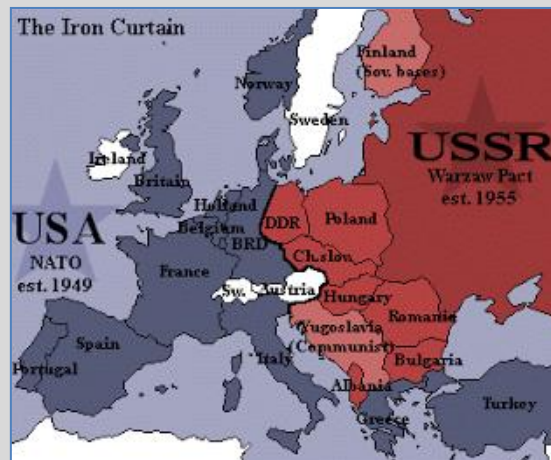
Kulturepoker.

Kultur har människan skapat i motsats till naturen. Kultur omformas ständigt. "Djur är som dom är".

Ibland kan det vara fruktbart att se tiden ur ett annat perspektiv än det vi är vana vid. Exempelvis kan det ur ett kulturarvsperspektiv betraktas att "1800-talet" startade med upplysningen och franska revolutionen år 1789.

Med samma tankesätt kan 1900-talet ha börjat efter första världskriget. Det var vid angivna historiska tillfällen som banbrytande kulturförändringar inträffade.

Med samma tankesätt kan tiden runt år 1989 betraktas ha startat en ny epok. Vid denna tid upplöstes järnridån i Östeuropa och samtidigt revolutionerade informationsteknologin vår tillvaro.

Olika tankemönster.

Grunden för västerlandets kultur är filosofer (klassisk kultur), kristendom och naturvetenskap. Naturvetenskap skildrar hur vi lever och skall leva men inte "bör" leva. Grundvalen för västerlandet är fortfarande kristen även om det sekulära dominerar.

Enligt kristet och judiskt tänkande utvecklas verkligheten successivt med betoning på ett historiskt förlopp som är *påverkbart*.

Österlandets kulturer präglas av *passiva* förhållningssätt vilket innebär en form av inåtvändhet. Detta är typiska drag för hinduism, buddism och taoism. Konfucius i Kina hade som undantag ett aktivt förhållningssätt. Kulturer i västerlandet är mera *aktiva* även om det under romantiken hade starka drag av passivitet.

I västerlandet är *individen* i fokus medan i hinduismen *helheten*. Detta medför att de olika kulturernas individer tänker i olika banor.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

Fortsättning "Olika tankemönster".

Västerlandets och Kinas kultur är *livsbejakande* medan Indiens är *fientlig* (passiv).

Kineser betonar ordning och är väldigt lite intresserade av *metafysiska* frågor. Kineser "tappar ansiktet" istället för att ha dåligt samvete.

Ryssarna är mycket *historiskt* fixerade. Den stora *landmassan* har hindrat informationsutbytet och därmed påverkat kulturen. Som en följd blir näringslivet agrart med få stora städer.

Kärnfamiljer och stora familjer finns öster om Elbe. I England är familjerna små. Barnen sänds ofta till internat vilket minskar familjens storlek.

Västerlandets kultur präglas av *konkurrens*, *vetenskap*, *lagom styrning av staten*, *äganderätt*, *konsumtionssamhälle*, *arbetsmoral*.

Olika tankemönster i Europa.

Stora skillnader föreligger mellan kontinentalt och anglosaxiskt tänkande. I Tyskland associerar man ofta till den *inre världen* medan man i England oftast betonar *sociala relationer*.

Anglosaxiskt tänkande grundar sig mycket på *empirism*, dvs erfarenheter medan kontinentalt tänkande är påverkat av *rationalism och intuition*.

Sverige är mycket påverkat av anglosaxiskt tänkande.

Några politiska iakttagelser.

Ideologi har ersatts av kultur i det politiska livet. Politiska konflikter har till stor del ersatts av *kulturkonflikter*.

Inom politiken finns inga vänner bara gemensamma *intressen*.

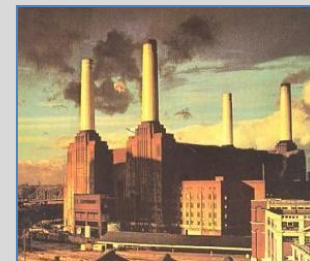
Churchill: "Absolut makt korrupperar absolut". Bismarck och Kissinger betonade samhällets *oförutsägbarhet*.

Idag har vi tre samhällstyper samtidigt.

I västerlandet har vi nu inslag av tre typsamhällen samtidigt. Jordbruk-, industri- och kunskaps-samhälle löper parallellt. Detta ställer stora krav på att lösa olikartade uppgifter som i sin tur är beroende av varandra.

Jordbrukssamhället var ett traditionsstyrt samhälle. Tradition och vana styrde. Nutid präglas av originalitet, individualism och entreprenörskap.

Industrisamhället är typiskt inåtriktat med ambitioner eventuellt kombinerat med samvete. Medelklassen bar idéerna och skapade industrialismen.

Industrin slog igenom i Sverige under 1930-talet. I England hundra år tidigare.

Sverige och Japan är de länder som ställt om snabbast. Kommer förmodligen att bli Kina som snabbast omvandlats från agrarsamhälle till industrination.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

Syn på kunskap.

Enligt mängder av filosofer är det omöjligt att helt spegla verkligheten. Kunskap är en konstruktion av människan. Språket formar kunskapen. Med språket skapas medvetande om tingen och med detta tolkar vi verkligheten.

Nominalisterna anser att våra begrepp endast är namn på saker. Hur såg verkligheten ut innan våra begrepp fanns till (fenomologi)?

Empirister hävdar att bara våra sinnen kan ge oss kunskap. Berkley menade, att det som finns kan bara förnimmas.

Några filosofer anser, att kunskap endast kan uppnås via *tänkande*.

Hegel sa att sanningen uppstår när *helheten* förstås men det kommer aldrig att inträffa.

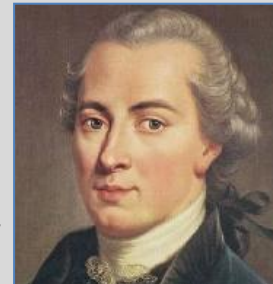
Helhetsförståelse kan vidgas via ytterligare *bildning*.

Information tolkas av avnämaren.

Tolkningslära kallas *hermeneutik*.

Immanuel Kant uttryckte att all verklighet är formad av kunskaps-subjektet, dvs den personlige mottagarens, *tolkning* i vilken subjektiva värdeaspekter ingår.

Kunskap är ej en avbildning utan *aktiv handling* av subjektet. Vi uppfattar tid och rum men vet inte om det finns. Kulturvarelser tolkar *sin egen tid*. Tolkning kräver förståelse. Sanningen gäller för den tid som råder. Kunskapen är i snabb förändring.

Auguste Comte

Father of
Positive
Philosophy

Positivism ser sinnesintrycket i matematisk/logisk tolkning. Men tolkningen är subjektiv och "förvränger" det objektiva. "Värdeaspekter" ingår i tolkningen.

Skolastiken upprättade ett antal regler för hur man skall bevisa att något är sant. En form av accepterad metodik för bevisföring av sanning som rådde under högmedeltiden.

Under skolastiken dominerade Aristoteles tankar inom filosofi och religion.

Tankar om kunskap som filosofer har uttryckt är exempelvis:

- "Sunt förnuft" är de fördomar man skaffat sig före 18 års ålder.
- Att lära känna sig själv är att bli sig själv.
- Vetenskap är den effektivaste mytologin.
- Francis Bacon hävdade att kunskap är makt. Medan Nietzsche menade, att kunskap avspeglar mest *viljan* till makt.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-
filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskapsförmedling

Syn på tid

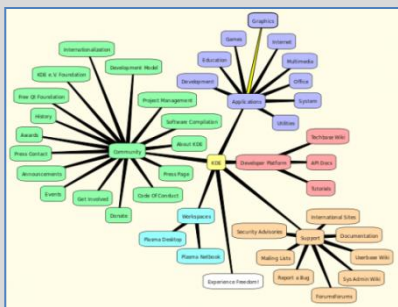
Språk och kunskapsförmedling.

Kunskapsförmedling är språkets huvuduppgift. Olika språks uppbyggnad präglar metoden för kunskapsförmedling.

Språkvetenskap kallas *filologi*.

Form och strukturer i språk kallas *syntax*.

Betydelsen i orden kallas *semantik*.

Språk bygger på *konventioner* vilket därmed också ger brister. I konventionen (överenskommelsen) ligger betydelsen att vi bestämt vad ett ord eller begrepp betyder. Förhoppningen finns att alla lägger samma innebörd i orden eller begreppen.

Genom att verkligheten konstrueras språkligt måste den tolkas. Därigenom blir begreppen "förorenade" av *språkliga* och *kulturella föreställningar*. Detta visar hur svårt det är att avbilda och kategorisera vår verklighet.

Språkens uppbyggnad i världen är så olika att kunskap förmedlas och tolkas beroende på kultur. Exempelvis saknar kinesiskan grammatik och språket är ett bildspråk.

Grekiskan utgår från substantiv medan hebreiskan utgår från verb. Tyska språket är "innerligt" medan engelskan är beteendeorienterad.

Olikheterna får konsekvenser både för sändare och mottagare av kunskap.

Tid och rumsbeskrivningar blir svåra.

Språken är en bank ur människans kulturarv. Språket styr våra handlingar. Ord har dessutom bara betydelse i sammanhang.

Flera filosofer hävdar att vi via språket endast avbildar delar av verkligheten eller enkla förhållanden. Särskilt svårt är det att genom språket avbilda estetiska, etiska och heliga värden.

Svagheter i språk och kommunikation medför att många filosofer uttrycker sig såsom att allt är *tolkning*. Det är omöjligt att objektivt spegla verkligheten.

Översikt filosofins huvudströmningar

Om filosofi

Religion och filosofi

Kultur-filosofi

Syn på kunskap

Språk och kunskaps-förmedling

Syn på tid

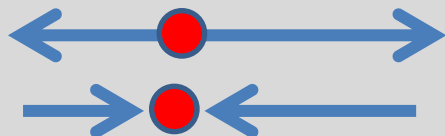

Syn på tid.

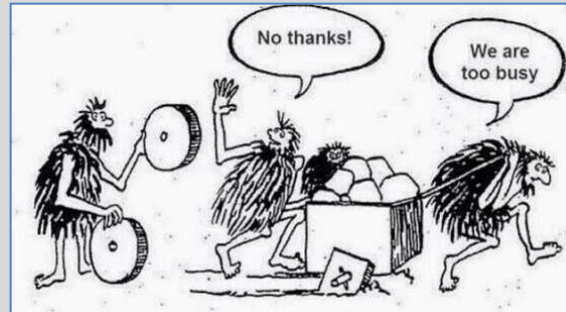
Inom livsåskådningsområdet utgör synen på tid en viktig beröringspunkt. Frågeställningarna uppstår genom olika syn på det förflutna, nuet och framtiden.

Intressanta tankeväckare som filosofer brukar ställa om tid är:

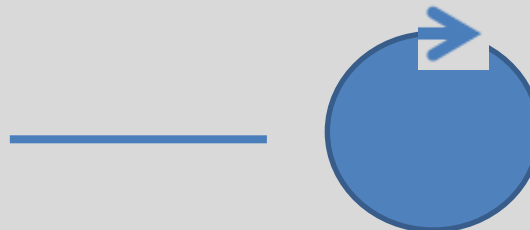
- Rör vi oss mot tiden eller rör sig framtiden mot oss?
- Kommer tiden eller går tiden?
- Hur kan vi påstå att det förflutna är då det inte längre existerar (Augustinus)?
- Hur långt är nuet? Nuet undflyr oss ständigt (Enligt Augustinus är tiden ett mysterium).
- Tid finns inte utan vi ger det en innebörd.
- Framtiden är viktigast för kristna. Kan uppfattas som ett hot eller möjlighet.
- I buddhism och hinduism upprepas allt. Särskilt i Indien.
- Tiden finns bara för människan.

Västerlandets kultur är *individcentrerad* och *tidsorienterad*. Genom att vi västerlänningar är så egofixerade krävs tidsfixering för samordning.

I västerlandet uppfattar vi tiden som *linjär* medan man ofta i österlandet uppfattar att tiden är *cirkulär*. Den linjära tidsuppfattningen leder till att det som händer är unikt och kommer ej att hända igen. Detta påverkar vårt samvete. Flera kulturer känner ej till ordet samvete.

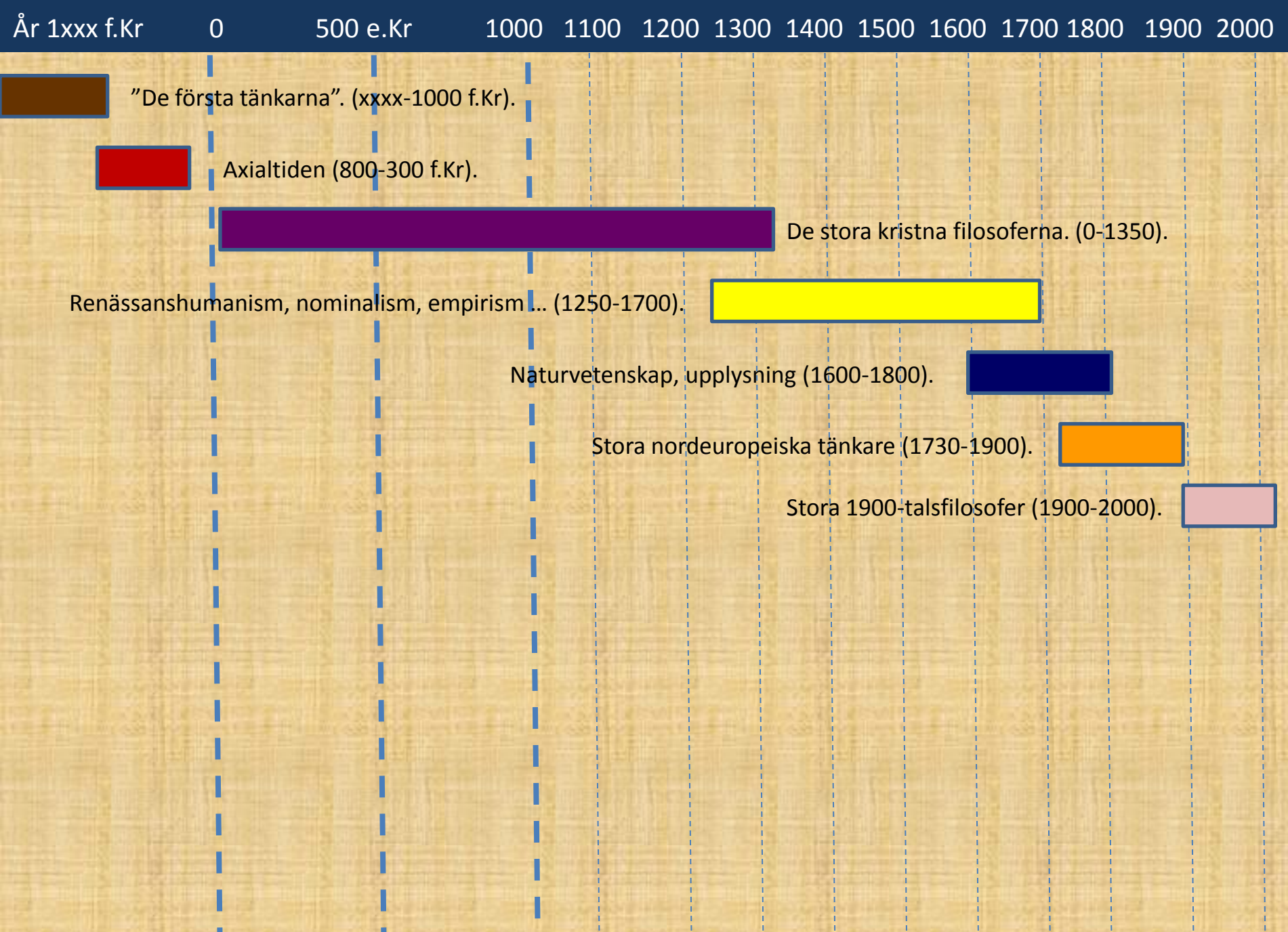

Överhuvudtaget har västerlandet blivit det mest *tidsfixerade* samhället någonsin.

Historieskrivning är ett västerländskt påfund och avspeglar en tro att människan kan och bör påverka händelseutvecklingen.

Tidsaxel över filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr

0

500 e.Kr

1000

1100

1200

1300

1400

1500

1600

1700

1800

1900

2000

"De första tänkarna". (xxxx-1000 f.Kr).

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

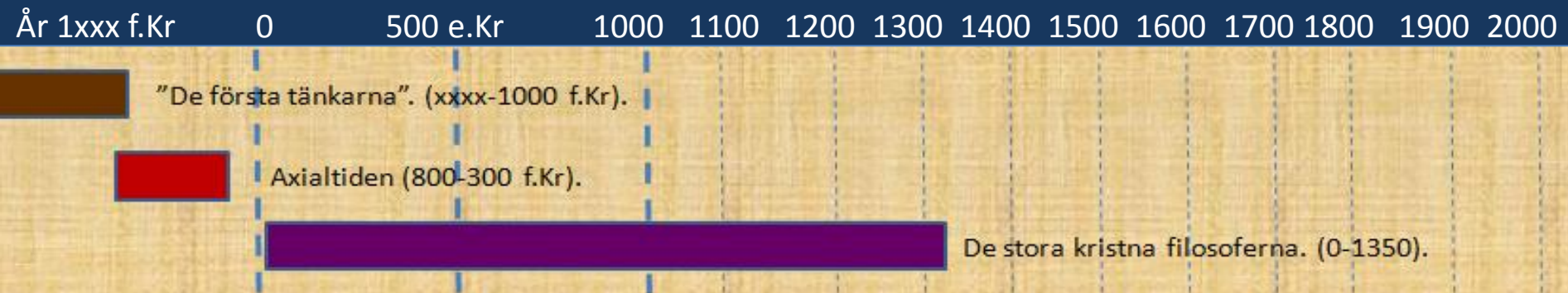
Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

Stora nordeuropeiska tänkare (1730-1900).

Stora 1900-talsfilosofer (1900-2000).

Översikt filosofins huvudströmningar

"De första tänkarna" (-1000 f.Kr).

Mängder av visa personer har bidragit till filosofins kulturarv. Inom akademiska kretsar framhävs ofta Platon från Grekland, Immanuel Kant från Tyskland (Ostpreussen) och Konfucius från Kina som de mest betydelsefulla filosoferna någonsin.

Filosofi och teologi överlappade varandra under många århundraden. De mest betydande personerna i detta sammanhang var Augustinus, Thomas av Aquino och Aristoteles.

Tidiga filosofiska särdrag.

Det vi kallar vetenskap utgjordes till en början av att människan observerade natur och mänskliga beteenden. Man drog vissa slutsatser som blev en kunskapsmassa. Inga allmänna lagar eller metoder härleddes.

Anvisningar hur man ska göra utvecklades i praktiska förhållanden utan att förklara varför man skulle göra på ett visst sätt. Funktionella samband lämnades obeaktade.

Gudar var personer med mänskliga egenskaper.

Enuma Elish.

Enuma Elish är en babylonsk skapelseberättelse från omkring 800-talet f.Kr. Möjligen kan delar av berättelsen ha uppstått redan under 1700-talet f.kr.

Siarkonster förtäljer hur man skall förutse vad som skall hända och hur man ska bete sig. Berättelsen innehåller namn på många heliga platser.

Enuma Elish nedtecknad på sju stentavlor som återfunnits.

I berättelsen finns beskrivet en skapelseprocess och även en syndafloed. Liknande berättelser innehålls i Bibelns Gamla testamente.

Zarathustra (omkring år 1000 f.Kr).

I nuvarande Iran som tidigare hette Persien levde filosofen och poeten Zarathustra. Han grundade vad som kallas zoroastrismen, vilken innehåller tron på en enda Gud dvs monoteism.

Zoroastrismen dominerade Persien genom flera tusen år och har idag mellan två och tre miljoner anhängare.

Zarathustra hade rykte om sig att vara vis. Hans namn lär betyda "den som besitter gudomlig kunskap".

Bland budskapen återkommer kampen mellan ont och gott ofta utkömpad mellan änglar och djävlar.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

"De första tänkarna". (xxxx-1000 f.Kr).

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

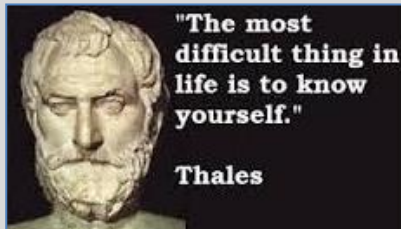
Axialtiden (800-300 f.Kr). Sida 1 av 3.

Benämningen på den refererade tiden har kommit från att filosofin hade en högperiod där särskilt Grekland framträdde.

Thales från Miletos (625-545 f.Kr).

Miletos ligger i sydvästra Turkiet som under Thales tid tillhörde Grekland. Thales var en av de första västerländska filosoferna.

Thales lär ha varit den som först delade in året i 365 dagar. Filosofi började kopplas till naturvetenskaperna.

Anaximander (610-546 f.Kr).

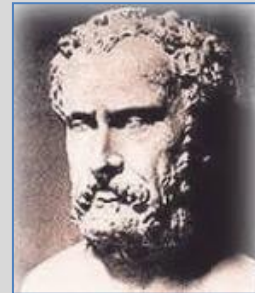
Anaximander försökte ställa upp naturlagar. Han menade också att allt härstammade från ett naturämne som kallades "apeiron".

Anaximander var en av de första att använda begreppet "abstraktioner". Att fatta med förståndet ansåg Anaximander vara viktigt.

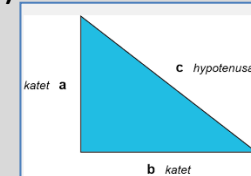
Xenofanes (570-480 f.Kr ca).

Xenofanes menade att det aldrig funnits en tid då inget existerade för då skulle inget senare kunna existera. Han trodde ej heller på fullständig kunskap. Dåtidens skildring av gudar i mänsklig form avvisade Xenofanes.

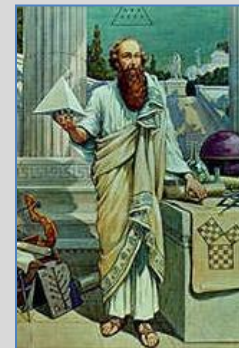

Pythagoras (570-479 f.Kr. ca).

Pythagoras är mest känd för sin matematiska sats att kvadraten på hypotenusan = summan av kvadraterna på kateterna i en rätvinklig triangel .

Enligt pythagoréerna ligger alltings ursprung i talen. Talen i sin tur var förknippade med musik som fanns i kosmos där den odödliga själen fanns.

Konfucius (551-479 f.Kr).

Kinas store filosof är *Konfucius*. Han betonade plikten mot överhögheten , härskaren och även familjen.

Han ansåg att man skulle följa gamla värderingar och därigenom skapa harmoni i tillvaron. Konfucius idéer anses ibland ha påverkat världens tänkare mer än någon annan.

Ordning och reda med lydnad var hedersord. Men *medmänsklighet, godhet och rättrådighet* skulle genomsyra människans tänkande. "Vad du vill att andra skall göra mot dig skall du göra mot andra", den så kallade "Gyllene regeln" kommer från Konfucius. Informationen om Konfucius betraktas som mycket osäker.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

"De första tänkarna". (xxxx-1000 f.Kr).

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

Axialtiden (800-300 f.Kr). Sida 2 av 3.

Herakleitos (535-475 f.Kr ca).

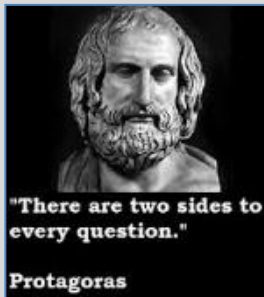
Herakletos visade förakt för den stora massan. Han blev en ensam vandrare men har betytt mycket för många tänkare.

En föränderlig värld som ständigt befinner sig i rörelse var en av hans tankegångar. Därmed ansåg han att kunskapen hela tiden är relativ. "Panta rei" som betyder "Allting flyter" var en utsaga av Herakleitos.

Protagoras (481-420 f.Kr ca).

Protagoras betraktas ofta som den förste humanisten. Han hade mottot "Människan är alltings mått". Skepticism och relativism präglade hans tänkande. Den absoluta sanningen går ej att finna. Sanningen är inte objektiv utan subjektiv och skiljer sig mellan människor. Kunskap är berikat av många transcendentala tankar enligt Protagoras.

"There are two sides to every question."

Protagoras

Sokrates (470-399 f.Kr ca).

Sokrates utgör sinnebilden av en filosof trots att han inte efterlämnade stora skriftliga dokument. Det var istället inflytandet i Aten som skapade hans eftermäle.

Filosofier som kom efter Sokrates är de som förmedlat bilden av honom. Särskilt brukar Platon nämnas i dessa sammanhang.

Sokrates skapade insikter hos dem han mötte genom att alltid konfrontera med motsatser. Enkelt uttryckt ledde konfrontationen till att man var tvungen att tänka över sin argumentation och vara tydlig.

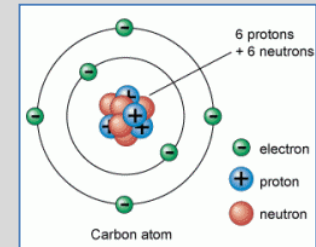
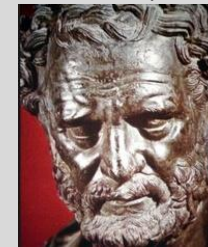

Bild över händelsen när Sokrates oskyldigt dömd tvingas tömma giftbägaren.

Demokritos (460-370 f.Kr ca).

Det var *Demokritos* som hävdade att världen är uppbyggd av de minsta beståndsdelarna som han kallade *atomer*. Det skulle vara den minsta delbara enheten. Idag vet vi att det finns flera mindre enheter.

Tankesättet kan betraktas vara början på en naturvetenskap.

Diogenes (404-327 f.Kr ca).

Diogenes hade en asketisk livsföring men ansågs vara mycket klok. Han levde som en trashank eftersom han var en kyniker vilket betyder att man levde som en hund.

Diogenes ansåg konventioner vara värdelösa och rättade sig ej efter de som fanns.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

"De första tänkarna". (xxxx-1000 f.Kr).

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

Axialtiden (800-300 f.Kr). Sida 3 av 3.

Platon (428-348 f.Kr)

Idéläran hos *Platon* brukar alltid nämnas i filosofiska sammanhang. Enkelt beskrivet ansåg Platon att "begreppen" fanns före tingen kom till. Begreppet "träd" innebär att vi tänker på ett träd som en bild i vår hjärna. Vi behöver inte se ett träd utan bara genom begreppet vet vi innebörden av "träd". Alla sådana begrepp skulle enligt Platon utgöra stommen för världen.

Bild åskådliggörande Platons akademi i Aten

Platon hävdade att människan har en själ. Detta kom att återberättas hos många kristna filosofer i en anda av "nyplatonism".
Citat av Platon: "Den som vill försöka bli lycklig skall inte lägga an på att öka sina tillgångar utan på att begränsa sina krav".

Aristoteles (384-322 f.Kr).

Aristoteles ansågs vara en ovanligt vis filosof. Han kom att påverka kristendomen mycket under århundraden. Detta trots att han inte hade kännedom om kristendomen som uppstod hundratals år efter hans död. Aristoteles tankar och skrifter kom att återberättas av teologer och vetenskapsmän som gällande sanningar. Aristoteles ansåg att viljan styr alla människors handlande.

Aristoteles indelade släkt och arter likt Linné. Sådana klassificeringar är typiskt för västerländskt tänkande.

Citat av Aristoteles: "Den kloka människan eftersträvar inte njutning utan frihet från smärta".

Epikuros (341-270 f.Kr).

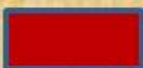
Njutningsfilosofi, epikurism. kallas läran härledd av *Epikuros*.
I arsenalen av njutningar avsåg Epikuros ingalunda bara fysiska njutningar utan betonade mycket de andliga njutningarna.

Livets ideal bestod i att leva tillbakadraget i en lugn tillvaro enligt Epikuros.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

De stora kristna filosoferna (0-1350).

Sida 1 av 2.

Paulus (4-65 ca).

Som romersk ämbetsman hade Paulus ansvarat för många förföljelser av de kristna. Han

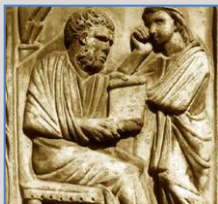

lystrade då till namnet Saul. Sauls omvändelse på väg till Damaskus år 32 är berömd. Via en stark uppenbarelse antog Saul kristendomen och bytte då namn till Paulus. Paulus anses av många vara en av de största tänkarna genom tiderna. Hans tankesätt är ingalunda endast kristet utan djupt filosofiskt.

Syndatänkandet och samvetets betydelse är några av Paulus viktigaste bidrag till filosofin.

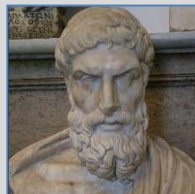
Origenes (185-254).

En av de mest betydelsefulla kyrkofäderna var Origenes. Han verkade tidigt i den kristna rörelsens tillkomst och anses vara en av de största andliga tänkarna. I skrifterna framhäver Origenes att man inte skall frestas att förklara det oförklarliga och att Bibeln skall tolkas allegoriskt. Livet ansåg Origenes vara Guds uppfostran till insikter.

Plotinos (204-270).

Plotinos anses ofta vara den störste mystikern och menade att människan bör ställa sig över den materiella världen. Med detta tankesätt kom han att inspirera tänkare inom judendom, kristendom och islam. Plotinos fokusering på det immateriella har inspirerat och inspirerar fortfarande författare och kulturarbetare inom alla kategorier.

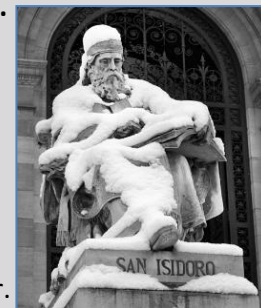
Augustinus (354-430).

Augustinus gjorde i sitt verk "Bekännelser" en psykologisk analys som var revolutionerande och som även i modern tid få har överträffat. Enligt Augustinus är människan syndfull och svag. Människan kan inte av egen fri vilja göra det goda. Guds nåd är det enda som kan rädda henne. Guds kärlek är det enda som kan göra oss lyckliga och ge oss sinnesfrid. Självkänedom och ett djupt inre liv är en förutsättning för att nå Gud. Människans själ kan utvecklas på detta sätt. Augustinus var en kunskapsteoretisk skeptiker.

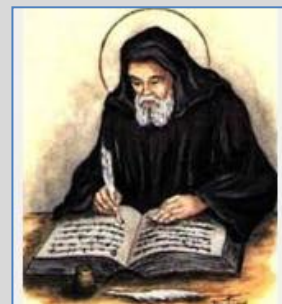
Isidorus av Sevilla (560-633).

Isidorus, som kom från Spanien, betraktas vara den siste kristne filosofen under antiken. Han hade djupa kunskaper om sina föregångares tankar och berikade dessa med egna insikter i många skrifter. Genom att integrera flera intellektuella ämnesområden insåg han helt nya tankemönster som bibringats till eftervärlden.

Beda Venerabilis (672-735).

Beda är den förste store tänkaren i England. Han är också den store historieforskaren i Britannien. Venerabilis betyder "den vördnadsvärde". Beda fick detta attribut för sin vishet och lärdom. Förutom att Beda var vis var han mycket språkkunnig. Han översatte och korrigerade flera litterära verk.

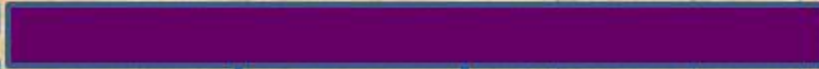

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Axialtiden (800-300 f.Kr).

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

De stora kristna filosoferna (0-1350).

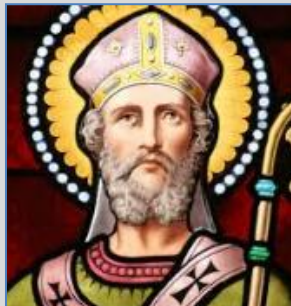
Sida 2 av 2.

Anselm av Canterbury (1033-1109).

Anselm är mest känd för sitt Gudsbevis.

Under medeltiden var relationen och synen på Gud en synnerligen betydelsefull fråga.

Alla filosofer, oberoende av trosföreställning, berörde frågorna om ett övergripande väsen.

Enligt Anselm ligger det i själva uppfattningen om Gud att denne existerar. Fanns inte Gud skulle vi inte kunna tänka oss ett mer fullkomligt väsen.

Detta kallas det *ontologiska Gudsbeviset*.

Franciskus av Assisi (1181-1226).

Franciskanerorden instiftades 1223 i Italienska Assisi. *Franciskus av Assisi* är en av de stora tänkarna genom tiderna.

Egendomslöshet och enkelhet blev livsformerna för munkarna som kallas "gråbröder".

Franciskus inlemmande av naturen i sin teologi vidgade perspektivet att inte endast omfatta människors relationer till Gud.

Thomas av Aquino (1225-1274).

Italienaren *Thomas av Aquino* är en av de största teologerna och filosoferna genom tiderna. Han vördas som helgon inom katolska kyrkan.

Thomas var en stor företrädare för skolastiken. Han anpassade *Aristoteles* vetenskapssyn till den teologiska.

Synsättet var att universum är evigt likt Guds existens. Ett synsätt som stod i strid med skapelseberättelsen. Thomas av Aquino hävdade att tron överstiger kunskapen.

Mäster Eckehart (1260-1327).

Johannes Eckehart kom från Tyskland. Han var en djup filosof och teolog.

Eckehart hade fått sin utbildning i Paris. Där blev han påverkad av alla de stora skolastikerna. Nyplatoniskt tänkande blandade han med teologisk mysticism.

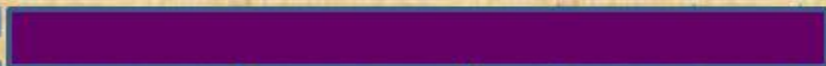
Innerlig tro präglad av mysticism i avskildhet enligt Eckehart.

Han var mycket älskad av sin samtid.

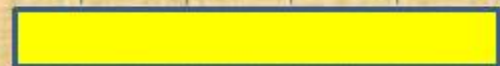
Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

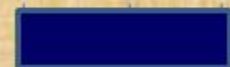

De stora kristna filosoferna. (0-1350).

Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

Renässanshumanism, nominalism, empirism. (1250-1700). Sida 1 av 1.

Johannes Duns Scottus (1266-1308).

Duns Scotus anses emellanåt som en knepig begreppsanalytiker. Hans mest betydelsefulla bidrag var att han ifrågasatte de lärdas spekulationer och därmed bidrog till att upplösa skolastikens argumentationslära. Scotus skattade viljan och kärleken större än logiska resonemang.

William Ockham (1285-1350).

Ockham föddes i England. Han var franciskanmunk och filosof.

Ockham ansåg att alla begrepp bara är namn och endast har betydelse för människan i dess tolkning i hjärnan. Han skapade på detta sätt *nominalismen*.

Under Ockhams levnad trodde man på att det fanns en universell kunskap, "universalia", som också fanns tillgänglig utanför människan. Ockham ansåg att alla förnimmelser bara är tecken om föremål.

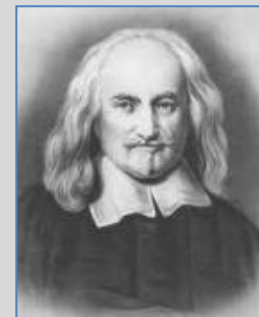
Machiavelli (1469-1527).

Machiavelli växte upp i Florens och kom bland annat att träffa den fruktade familjen Borgia. Troligen blev Machiavelli inspirerad av Borgias härskastrategier när han författade sitt berömda verk "Fursten". I boken framhäver Machiavelli att om bara målet är det rätta tolereras grymhet. Självt kom Machiavelli från en enkel borgerlig miljö. Men i "Fursten" skulle han lära ut härskastrategi till nästan all världens härskare.

Hobbes (1588-1679).

Hobbes tänkte mycket på relationerna mellan människor. Han ansåg att människor ej kan leva i samförstånd utan en överordnad makt. Människan är full av lidelser så samhällets funktioner blir att skydda människan från sig själv.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

Stora nordeuropeiska tänkare (1730-1900).

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800). Sida 1 av 2.

Descartes (1596-1650).

Under 1600-talet bröt många tänkare mot det tidigare handlingsmönstret styrt av skolastiken. Naturvetenskapen gjorde genombrott och tankarna blev framåtriktade istället för riktade bakåt i tiden.

Descartes benämns ofta som den moderna filosofins fader. Han var till en början väldigt skeptisk mot allt vetande. Men så småningom lade han märke till att det egna tänkandet var det viktiga. "Jag tänker, alltså finns jag" blev *Descartes* motto. ("Cogito ergo suim").

Spinoza (1632-1677).

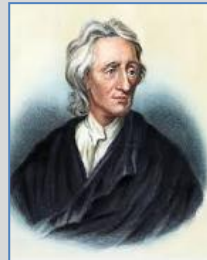
Spinoza föddes i Amsterdam av judiska föräldrar men konverterade till katolicismen. Det viktigaste för *Spinoza* var tankefriheten som han absolut inte ville begränsa. Nederländerna var redan på *Spinozas* tid ganska liberalt. Men *Spinoza* gav ut sina skrifter anonymt för att inte störa etablissemangen. I en skrift utgiven efter *Spinozas* död hävdade han att materia och ande hade samma substans. Skriften blev omedelbart förbjuden.

Med *Spinozas* betraktelsesätt ingår människorna i Guds allomfattning. Människorna hade däremot ingen egen fri vilja. Citat av *Spinoza*: "Envar har så mycket rättigheter som han har makt".

John Locke (1632-1702).

Locke betraktade människans kunskaper som mycket begränsade. Den kunskap som människan innehar har man fått via erfarenheter. Detta lade grund till *empirismen*. Människans kunskaper skulle därmed vara begränsade till nödvändiga kunskaper för praktiskt handlande. *Locke* kallas ibland liberalismens fader. En av hans viktigaste synpunkter därvid var att värna om äganderätten.

Gottfried Leibnitz (1646-1716).

Leibnitz anses ofta vara det sista universalgeniet. Förutom filosofi ägnade *Leibnitz* sig åt matematik där han blev en av de stora. Istället för att tänka atomer som minsta delbara del kallade han enheterna för "monader" vilka alltjämt kunde uppdelas. Ett synsätt som var mycket förutseende. Enligt *Leibnitz* har människan delvis en fri vilja men den kommer ur en förutbestämd natur som Gud råder över.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Renässanshumanism, nominalism, empirism ... (1250-1700).

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

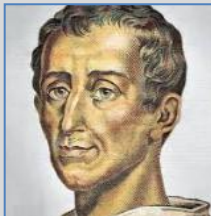
Stora nordeuropeiska tänkare (1730-1900).

Naturvetenskap, upplysning. (1600-1800). Sida 2 av 2.

Charles-Louis Montesquieu (1689-1755) .

Montesquieu var av adlig börd och blev berömd för sin klimatlära, som korefattat innebär att människans stöps av sin sociala miljö.

Montesquieu var en av de stora upplysningsfilosoferna. Man kan beteckna Montesquieu som en politisk filosof.

Francois-Marie Voltaire (1694-1778).

Voltaire kritiserade starkt kyrkans makt och ställning. Han var kanske den störste tänkaren under upplysningstiden.

"*Candide*" är ett av Voltaires verk. Voltaire träffade mängder av makthavare under sin levnad. Detta trots att de ofta var rädda för konsekvenserna av tankarna i filosofin.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778).

Rousseau svärmade för naturen och tyckte att människan skulle tillbaka till naturen. I naturtillståndet var människan fri och frisk. Civilisationen bara fördärvade människan.

Litterärt skrev Rousseau bland annat "Om samhällsfördraget", "Den nya Heloise" och hans självbiografi "Bekännelser". Rousseau tillhör de stora upplysningsfilosoferna. Citat av Rousseau: "Människan är född fri och överallt är hon i bojor".

Hume (1711-1776).

Enlig *Humes* kunskapsteori är det nödvändigt att inhämta den via erfarenhet. Världen måste upplevas och via dess intryck erhålls kunskap.

Men Hume hade en mycket skeptisk hållning till kunskap. Även om man skaffade kunskaperna via erfarenhet måste man anse att kunskapen är ofullständig. Sinnesintrycken är ofullständiga.

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

Stora nordeuropeiska tänkare (1730-1900).

Stora 1900-talsfilosofer (1900-2000).

Stora nordeuropeiska tänkare. (1730-1900). Sida 1 av 2.

Immanuel Kant (1724-1804).

Kant är en av de absolut största filosoferna genom tiderna. Han menade bland annat att det finns en verklighet runt omkring oss om vilken vi inget kan veta. Kunskap är ej en avbildning utan en aktiv formning av objektet genom människan. En form av kunskapsteori.

Kant ansåg att människan har en fri vilja. Före en handling bestämmer människan vad som skall göras. I detta sammanhang säger Kant att moral är viktigare än kunskap.

Enligt Kant har människan rättigheter men också skyldigheter. Han hävdade betydelsen av plikt och moral.

Kant var mycket förnuftskritisk. Bortom verkligheten fanns ytterligare kunskap.

Johan Gottfried Herder (1744-1803).

Herder är känd för att ha myntat begreppet "folksjäl". I begreppet framträder det vi i nutid ofta benämner "kultur". En form av gemensamma generella drag hos människorna i en region. Herders tankar kom att inspirera många författare under romantiken.

Friedrich Hegel (1770-1831).

Självaste Karl Marx var elev till *Hegel* som via systembeskrivningar sökte förklara det mesta. Hegel utnyttjade tvärvetenskap för att ge förklaringar. Han talade om en "världsande" som ej bestod av materia.

Kunskap ansåg Hegel var provisorisk. Den förändras ständigt. Även processen att inhämta kunskap ansåg han vara provisorisk.

Hegel s tankar fick stort inflytande på framtida filosofi.

Citat av Hegel: "Det är endast i staten människan har en förnuftig existens".

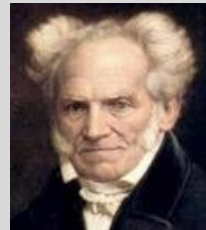

Arthur Schopenhaur (1788-1860).

För *Schopenhaur* var världen en föreställning genom ett upplevt subjekt. Vi kan bara uppfatta fenomenet - ej tinget. Via språket kan man ej uppfatta metafysiken.

Livet består av ett passivt lidande. Impulser från hindusim och buddhism Präglade Schopenhaur's tankar.

"Den stora visheten är att ögonblicket bör njutas och göras till livets ändamål, ty ögonblicket är ensamt det reala och allt annat blott en tankarnas lek" är ett citat av Schopenhaur.

Sören Kirkegaard (1813-1855).

Kirkegaard är nordens mest inflytelserike filosof. "Subjektivitet är sanning" ansåg Kirkegaard.

Individen skapar sig själv sanningen som går igenom livsödet enligt Kirkegaard.

Religion var för Kirkegaard något helt annat än det kyrkans folk predikade. Kyrkans folk var endast ämbetsmän enligt Kirkegaard.

Citat av Kirkegaard: "Tag ifrån mig allt, bara inte mitt tungsinne".

Översikt filosofins huvudströmningar

År 1xxx f.Kr 0 500 e.Kr 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Naturvetenskap, upplysning (1600-1800).

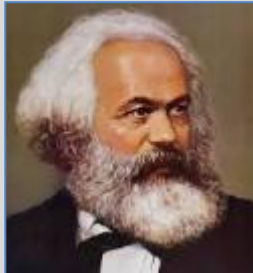
Stora nordeuropeiska tänkare (1730-1900).

Stora 1900-talsfilosofer (1900-2000).

Stora nordeuropeiska tänkare. (1730-1900). Sida 2 av 2.

Karl Marx (1813-1883).

Marx är en av de största politiska tänkarna. Vid industrialismens genombrott skapades många monotona jobb som så småningom ersattes av maskiner. Det lade grund för radikala tankar om arbete och finansiering. *Marx* var född i Tyskland men flyttade till Paris där han utvecklade tankarna om radikal socialism. Tillsammans med Friedrich Engel utvecklade *Marx* det kommunistiska manifestet. Citat av *Marx*: "Filosoferna har bara tolkat världen på olika sätt, vad det gäller är att förändra den".

Friedrich Nietzsche (1844-1900).

Nietzsche tillhör de stora filosoferna. I en värld där Gud inte längre finns saknas också inga absoluta värden för människan. Det ger bara en tillvaro av lidande och förnedring. Detta kallas nihilism. Under den senare delen av *Nietzsches* liv försämrades hans psykiska hälsa. På gränsen till storhetsvansinne hävdade han människans vilja till makt och vissa människors överlägsenhet.

Axel Hägerström (1868-1939).

Hägerström föddes i Vireda socken i Jönköpings län. Han grundade den så kallade *Uppsalafilosofin* vars viktigaste inslag var värdenihilism. Kort kan värdenihilism sägas vara ett förnekande av värden såsom moral, estetik och liknande mjuka känslvärden. *Hägerström* menade också att vetenskap inte kan vara en lära i moral utan endast om moral.

Ludwig Wittgenstein (1889-1951).

Wittgenstein är en av de mest betydelsefulla moderna filosoferna. Han skänkte bort sin förmögenhet till sina systrar efter att ha läst Bibelns bergspredikan. *Wittgenstein* var en sanningsmänniska men saknade empati och var otroligt mångsidig. Lite av en mystiker med djupa tankar om ont och gott. *Wittgenstein* var en analytisk filosof vilket kallas *logisk positivism*. Citat av *Wittgenstein*: "Ingenting är så svårt som att inte bedra sig".

Översikt filosofins huvudströmningar

Stora 1900-talsfilosofer. (1900-2000). Sida 1 av 1.

Martin Heidegger (1889-1976).

Heidegger och Wittgenstein är de stora filosoferna under 1900-talet. Ett samröre med nazisterna har dock hos många gett Heidegger ett skamfilat rykte.

Heidegger betonade betydelsen av att flera auktoriteter säger vad som är sant. Annars ska man vara skeptisk.

Han hävdade att tiden finns bara för människan och ansåg att viljan är en kristen uppfinning.

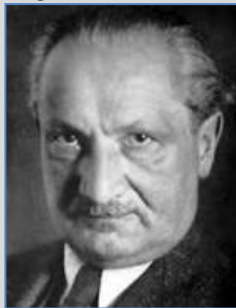
Heidegger var inspirerad av Kirkegaard trots att han själv var ateist.

Framtiden blir trots allt beroende av vad jag väljer.

Han menade att vi har glömt att uppmärksamma att vi är levande. Med detta skapade han begreppet "varat".

Världen överfyller våra hjärnor med information och får oss att springa i ett ekorrhjul.

Citat av Heidegger: "Överflöd på vetande leder till att man tar miste på det egentliga problemet".

Jean-Paul Sartre (1905-1980).

Sartre var författare och filosof. Han var mycket påverkad av Heidegger.

Den filosofiska inriktningen "existentialismen" skapades av Sartre. Sannolikt var det Sartres erfarenhet av kriget som förde in honom på existentialismens vägar.

Existentialism skapar en ensam människa och är individfixerad. Ökad självkänedom är målet.

Begreppet medmänniska blir omöjligt.

Existentialism leder till alienation som gör att människan själv tar ansvar i en föränderlig värld.

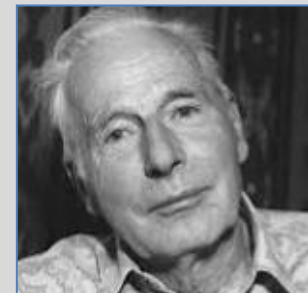

Sartre ansåg att västerlandet inordnat sig i historia. Dessutom ansåg han att kristendomen och judendomen är präglade av historia. Ansvar och samvete är i sin tur präglade av historia.

Arne Naess (1912-2009).

Naess kom från Norge där han verkade som professor i filosofi.

Till en början intresserade han sig för semantik och vetenskapsteori. Senare överflyttades intresset kring kunskaps- och vetenskapsteori. Naess är känd för att ha skapat "ekosofi" som fokuserar miljöfrågor. Han ansåg att människan måste engagera sig i miljöfrågor.

Naess menade att människan är en känslörelse. Han gav ut boken "Livsfilosofi" som bara i Norge såldes i över 100.000 exemplar. I boken diskuterar Naess att människan inte endast hyser känslor utan är känslor.

"Jag anser att det måste vara ett mål att kunna karakterisera sina handlingar som vackra snarare än som plikter" är en utsaga av Naess.